

DONUM VITAE

Instrukce Kongregace pro nauku víry z 22.2.1987

„O respektování rodičího se lidského života a o důstojnosti plození“

(Sdružení pro ochranu života nenarozených Šlapanice, 1996)

OBSAH

ÚVODNÍ SLOVO	2
ODPOVĚDI NA NĚKTERÉ AKTUÁLNÍ OTÁZKY	3
1. Jak je nutno respektovat lidský zárodek vzhledem k jeho přirozenosti a totožnosti?	5
2. Je mravně nezávadná diagnóza před narozením?	6
3. Jsou dovoleny terapeutické zásahy na lidském zárodku?	6
4. Jak máme mravně hodnotit bádání a pokusy na lidských zárodcích v embryonálním či vyvinutějším stavu?	7
5. Jak máme hodnotit bádání a pokusy na zárodcích, které se vyvinuly po umělém oplodnění?	8
6. Jak posuzovat ostatní způsoby manipulace se zárodky, spojené s tzv. technikami lidského plození?	8
OTÁZKY A ODPOVĚDI TÝKAJÍCÍ SE ZÁSAHŮ DO LIDSKÉHO OPLOZENÍ	9
A. HETEROLOGICKÉ UMĚLÉ OPLODŇOVÁNÍ	10
1. Proč má mít lidské plození své místo v manželství?	10
2. Odpovídá heterologické umělé oplozování důstojnosti manželů a pravdě o manželství?	10
3. Je mravně dovolené tzv. náhradní mateřství?	11
B. HOMOLOGICKÉ UMĚLÉ OPLODŇOVÁNÍ	12
4. Jaký vztah se vyžaduje z mravního hlediska mezi plozením a manželským pohlavním stykem?	12
5. Je mravně nezávadné homologické umělé oplodňování ve zkumavce?	13
6. Jak máme hodnotit z mravního hlediska homologické umělé vstříkování semene?	14
7. Jaké mravní měřítko je třeba navrhnout pro lékařský zásah do lidského plození?	14
8. Utrpení plynoucí z manželské neplodnosti	15
O MORÁLCE A OBČANSKÝCH ZÁKONECH	16

ÚVODNÍ SLOVO

„Tys přece stvořil mé ledví,
utkal jsi mě v lůně mé matky.
Chválím Tě, že jsem vznikl tak podivuhodně,
úžasná jsou Tvá díla.“
(Žl 138,14-15)

Dar života - hned první slova instrukce Kongregace pro nauku víry nabízí správné východisko při obtížném hledání odpovědí na otázky, které vyvolávají ve svědomí odpovědných lidí možnosti biologie a lékařství v oblasti sdílení lidského života. Jestliže život není výsledkem náhody, ale osobním Božím darem, všechny zásahy do jeho sdílení a vývoje i v nejrannějších stádiích existence lidské bytosti mohou být k jejímu užitku i k užitku celého lidstva jen tenkrát, jsou-li v souladu se záměry Stvořitele. Proto je i pro genetiku užitečné a dokonce naléhavě nutné hledat a respektovat hranice mravně dovoleného. Další pokrok pak jistě přinese nové možnosti i tam, kde zatím ještě není možné setřít slzy (předcházení tělesným a duševním postižením, pomoc manželům, kteří zatím marně touží po dětech...).

Kde však věda podlehne staronovému pokušení „být jako Bůh“, je samotný zdroj lidského bytí vystaven ohrožení, které by mohlo být nebezpečnější než nukleární zbraně. V této oblasti je však tolik idejí a nejrozličnějších mínění, že i člověk dobrých úmyslů se jen těžko orientuje. Křesťanská etika je obohacena o moudrost, kterou vnesla do lidského hledání pravdy o životě událost vtělení a vykoupení.

Zprostředkovává myšlenky Boží, informace z jiného zdroje poznání, než jaký má věda, která čerpá z výzkumu. Tyto myšlenky jsou jistě určující pro věřící, ale nemohou nechat lhostejnými ani ty, kdo nevěří, či jsou odlišné víry, pokud jsou čisté, upřímné a bez předsudků. Utváření „civilizace lásky“, o níž hovoří poslední papežové, je záležitostí všech lidí dobré vůle.

Na katedrále v Chartres je nápis: Magnacum reverentia creavit Deus hominem - Bůh stvořil člověka s velkou úctou. S touto úctou je třeba vždy přistupovat k daru života.

Mons. Jiří Mikulášek
gen. vikář brněnské diecéze

ODPOVĚDI NA NĚKTERÉ AKTUÁLNÍ OTÁZKY

A. Bůh, Stvořitel a Otec, svěřil člověku život jako svůj dar. To člověka zavazuje, aby si uvědomoval jeho nevýslovnou cenu a přijal za něj odpovědnost. Tento základní princip musí být středem úvah, jejichž cílem je objasnit a vyřešit mravní otázky vyvolané umělými zásahy do rodícího se života a do procesu plození.

Díky pokroku biologických a lékařských věd má člověk k dispozici stále účinnější terapeutické zdroje, ale může také získat novou moc, ovšem s nepředvídatelnými důsledky, na lidský život v jeho počátku a v jeho údobích. Různé metody umožňují dnes zasahovat do procesu plození a to nejen aby se jimi napomáhalo, ale aby jej též řídily a usměrňovaly. Takovéto techniky dovolují sice člověku, aby měl ve svých rukou vlastní osud, avšak uvádějí ho též v pokušení, aby překročil meze rozumného ovládnutí přírody. Mohou být pokrokem ve službách člověka, ale přinášejí s sebou nebezpečné hrozby. Proto mnoho lidí naléhavě žádá, aby při zásazích do plození byly zaručeny hodnoty a práva lidské osobnosti. Žádosti o objasnění a radu, jaké stanovisko je třeba zaujmout, přicházejí nejen od věřících, nýbrž i od těch, kdo alespoň uznávají, že posláním církve pro její bohaté zkušenosti s lidmi je sloužit civilizaci lásky a životu.

Církevní Učitelství úřad nezasahuje do oblasti experimentálních věd svou vlastní kompetencí; jakmile se však seznámí s údaji, jež podávají badání a technika, chce v duchu svého evangelního poslání a apoštolské povinnosti poskytnout lidem morální učení odpovídající důstojnosti lidské osobnosti a jejímu povolání ve všech složkách. Proto vysvětluje měřítka, podle nichž se má posuzovat praktické uplatňování vědeckého badání a techniky, zejména pokud jde o lidský život a jeho počátky. Těmito měřítky jsou úcta k člověku, jeho obrana a rozvoj, jakož i jeho prvořadé a základní právo na život a jeho důstojnost jako osoby, která má duchovní duši, mravní odpovědnost a je povolána k blaženému společenství s Bohem.

Zásah církve je i na tomto poli podmíněn láskou, jakou musí milovat člověka a projevuje ji tím, že mu pomáhá poznávat a respektovat svá vlastní práva a povinnosti. Tato láska čerpá ze zdrojů Kristovy lásky. Rozjímáním o tajemství vtěleného Slova církev poznává i tajemství člověka. Hlásáním Evangelia spásy zjevuje člověku jeho vlastní důstojnost a vybízí ho, aby plně objevil pravdu o sobě samém. Církev tak razí cestu pravdě a osvobození člověka tím, že znovu poukazuje na Boží zákon. Protože je Bůh dobrý, dává lidem svá přikázání a milost k jejich zachování, aby jim ukázal cestu života. A rovněž z dobroty Bůh stále nabízí všem lidem své odpuštění, aby mohli na této cestě vytrvat a aby jim k tomu pomáhal. Kristus má soucit s naší slabostí, vždyť je naším Stvořitelem a Vykupitelem. Kéž jeho duch uschopní ducha lidí, aby přijali dar Božího pokoje a správně chápali i jeho předpisy.

B. „Bůh stvořil člověka ke svému obrazu a podobě, jako muže a ženu je stvořil“ a dal jim za úkol podmanit si Zemi. Základní vědecké badání a jeho praktické uplatňování jsou významným výrazem této vlády člověka nad tvorstvem. Věda a technika jsou cennými zdroji, jsou-li postaveny do služeb člověka a podporují-li jeho všestranný rozvoj pro obecné blaho a dobro. Nemohou však samy od sebe vysvětlit smysl lidského bytí a pokroku. Jsou určeny pro člověka, jenž jim dal vznik a růst. Své cíle a vědomí vlastních mezí pak čerpají z lidské osoby a jejich mravních hodnot.

Bylo by tedy sebeklamem vyžadovat mravní neutralitu pro vědecká badání a jejich uplatňování. Na druhé straně nelze odvozovat orientační měřítka z pouhé technické účinnosti, z užitku, který mohou poskytnout některým lidem, ale na úkor jiných, anebo, ještě hůře, z vládnoucích ideologií. Proto věda a technika vyžadují již svým vnitřním významem bezpodmínečné respektování mravních základních měřítek, tzn. musí být postaveny do služeb člověka jako osoby, jeho nezczitelných práv a jeho opravdového a všestranného dobra podle Božího plánu a vůle.

Rychlý rozvoj technologických objevů činí ještě naléhavějším požadavek respektování uvedených měřítek. Věda bez svědomí může vést jen ke zkáze člověka. Náš věk potřebuje tuto moud-

rost více než minulá staletí k tomu, aby zlidštěly všechny vynálezy člověka. Vroucí osud světa je v nebezpečí, nevystanou-li skutečně moudří lidé.

C. Která mravní měřítko je třeba používat k objasnění otázek, které dnes vyvstávají na poli tzv. biomedicíny?

Odpověď předpokládá správné pojetí přirozenosti lidské osoby, pokud jde o její tělesnou stránku. Lidská osoba se totiž může sama uskutečnit jako jednotný celek pouze v souladu se svou opravdovou přirozeností a ta je zároveň tělesná i duchovní. Lidské tělo v důsledku své základní jednoty s duchovou duší nemůže být považováno za pouhý soubor tkání, orgánů a funkcí, ani nemůže být hodnoceno stejně jako tělo živočichů. Přirozený mravní zákon tlumočí a předpisuje cíle, práva a povinnosti, založené na tělesné a duchovní povaze člověka jako osoby. Nelze jej tedy chápat jakoby zavazoval jen biologicky, nýbrž je třeba definovat jej jako racionální řád, podle něhož je člověk Stvořitelem povolán, aby řídil a upravoval svůj život a jednání a zejména aby užíval své vlastní tělo a rozhodoval o něm.

Z takovýchto zásad můžeme vyvodit první důsledek: zásah proti lidskému tělu se nevztahuje pouze na tkáně, orgány a jejich funkce, nýbrž zahrnuje v sobě na různých úrovních i člověka jako osobu. Má tedy i svůj mravní význam a zodpovědnost, sice jen vnitřní, ale přesto skutečnou. Jan Pavel II. zdůraznil ve své řeči členům Světového svazu lékařů: „Každá lidská osobnost ve své neopakovatelné jedinečnosti není tvořena jen duchem, nýbrž i tělem, takže v těle a skrze tělo se zasahuje sama lidská osoba ve své konkrétní skutečnosti. Respektovat lidskou důstojnost tedy znamená bránit a zaručit tuto totožnost člověka, jež je jednotou duše a těla, jak to ostatně potvrdil i II. vatikánský koncil.“ Na základě tohoto antropologického pojetí je třeba nalézt i základní měřítko pro příslušná rozhodnutí, když jde o zásahy, které nejsou čistě terapeutické jako např. ty, jež se snaží zdokonalit biologický stav člověka.

Biologie a lékařství přispívají ve svém konkrétním uplatňování k plnému prospěchu lidského života jen tehdy, když při své pomoci nemocnému a slabému člověku respektují jeho důstojnost Bohem stvořené bytosti. Žádný rozumný biolog či lékař si nemůže v důsledku své vědecké kompetence osobovat právo na rozhodování o zrodu a dalším osudu lidí. Tuto zásadu je nutno uplatňovat zejména v oblasti pohlavního života a plzení, kde muž a žena uskutečňují základní hodnoty lásky a života.

Bůh, který je láska a život, vryl do nitra muže a ženy povolání ke zvláštní účasti na svém tajemství osobního společenství a na svém díle Stvořitele a Tvůrce, Stvořitele a Otce. Proto také manželství má v sobě specifická dobra a hodnoty jednoty a plzení, které nelze srovnávat s těmi, jež se vyskytují v nižších životních formách. Tyto hodnoty a významy osobního řádu určují z mravního hlediska i smysl a meze umělých zákroků v oblasti plzení a vzniku lidského života. Tyto zásahy se nemají odmítat jen proto, že jsou umělé. Jako takové jsou důkazem možnosti lékařského umění. Je třeba je hodnotit z mravního zorného úhlu ve vztahu k důstojnosti lidské osoby, povolání k uskutečňování daru lásky a života.

D. Jsou dvě základní hodnoty, spojené s technikami umělého lidského plzení: život lidské bytosti, která je povolána k bytí, a jeho původní předávání v manželství. Mravní úsudek o metodách umělého plzení musí tedy brát na tyto hodnoty zřetel. Tělesný život, kterým začíná pozemská pouť, v sobě jistě nevyčerpává veškerou hodnotu člověka jako osoby, ani není nejvyšším dobrem, poněvadž člověk je povolán k věčnému životu. Přesto však i pro člověka je určitým způsobem základní hodnotou, protože právě na tělesném životě se zakládají a rozvíjejí všechny ostatní hodnoty lidské osoby. Nedotknutelnost práva na život nevinné lidské bytosti od okamžiku početí až do smrti je symbolem a požadavkem nedotknutelnosti samotné osoby, která dostala od Stvořitele dar života.

Vzhledem k předávání ostatních forem života na světě, předání lidského života se od nich liší svou plodností, která vyplývá z odlišnosti lidské osoby a její dědičnosti. Předávání lidského života je přírodou svěřeno osobnímu a vědomému úkonu a jako takové podléhá nejsvětějším Božím záko-

nům, a to jsou neměnné a neporušitelné zákony, které je třeba uznávat a zachovávat. Z toho důvodu nelze ani užívat prostředky a sledovat metody, které mohou být dovoleny při předávání života rostlin a živočichů.

Technické pokroky dnes umožnily plození bez pohlavního styku, totiž ve zkumavce, splynutím předem odebraných mužských a ženských zárodečných buněk. Je-li však něco technicky možné, není to samo sebou morálně přípustné. Rozumné uvažování o základních hodnotách lidského života a plození je proto nezbytné. Teprve pak lze mravně zhodnotit takovéto technické zákroky, jejichž předmětem je lidská bytost, již od prvních údobí svého vývoje.

E. Církevní Učitelství poskytuje lidskému rozumu i na tomto poli světlo Božího zjevení. Učení tohoto církevního úřadu o člověku obsahuje mnoho prvků osvětlujících otázky, jimiž se zde zabýváme.

Život každé lidské bytosti je nutno absolutně respektovat již od chvíle početí, poněvadž člověk je na zemi jediným tvorem, kterého Bůh chtěl pro něj samého a nehmotná duše každého člověka je bezprostředně stvořena Bohem. Celým svým bytím v sobě nosí obraz Stvořitele. Lidský život je posvátný, protože již od svého počátku je výrazem Božího stvořitelského díla a má stále zvláštní vztah ke Stvořiteli, jenž je jeho jediným cílem. Jen Bůh je Pánem života od jeho počátku až do konce. Nikdo si za žádných okolností nemůže osobovat právo přímo zničit nevinnou lidskou bytost. Lidské plození vyžaduje zodpovědnou spolupráci s Boží láskou, přinášející bohaté plody. Dar lidského života se má uskutečňovat v manželství specifickými a výlučně manželskými úkony podle zákonů vepsaných do jejich spojení.

Pozorné přemýšlení o tomto učení církevního Učitelství a o výše připomenutých údajích vyplývajících ze zdravého rozumu, umožňuje odpovědět na mnoho různých morálních problémů, kladených technickými zákroky na lidské bytosti v jejich počátcích a životních fázích a týkajících se i procesů jejího početí.

1. Jak je nutno respektovat lidský zárodek vzhledem k jeho přirozenosti a totožnosti?

Lidskou bytost je nutno respektovat jako osobu již od prvního okamžiku její existence.

Praktické uplatňování metod oplodnění umožnilo různé zákroky proti lidským zárodkům v embryonálním i vyvinutějším stavu. Cíle, které se tím chtějí dosáhnout, jsou různé, diagnostické a terapeutické, vědecké a obchodní. Z toho všeho vyvstávají závažné problémy. Je možno mluvit o právu konat pokusy na lidských zárodcích za účelem vědeckého bádání? Jaké předpisy či zákony je třeba vypracovat v tomto oboru? Odpověď na takové otázky předpokládá důkladnou úvahu o povaze a vlastní totožnosti. Mluví se též o tzv. statutu lidského zárodka. Církev ze své strany znovu předložila dnešním lidem na II. vatikánském koncilu své stále spolehlivé učení, podle něhož jednou počatý život musí být chráněn co nejpečlivěji. Potrat a usmrcení nemlumněte jsou hanebné zločiny. Nejnověji pak tzv. charta práv rodiny zveřejněná Svatým Stolcem zdůraznila: „Lidský život je nutno absolutně respektovat a chránit již od chvíle početí.“

Této kongregaci jsou známé současné diskuse o tom, kdy začíná lidský život, o jedinečnosti lidské bytosti a o totožnosti člověka jako osoby. Odvolává se přitom na učení obsažené v Prohlášení o umělém potratu, kde stojí: „Od okamžiku, kdy je vajíčko oplodněno, počíná nový život, který není ani životem otce, ani matky, nýbrž životem nového živého člověka, který se vyvíjí sám pro sebe. Nikdo by se nestal člověkem, kdyby jím nebyl už v tomto okamžiku.“ Moderní genetická věda to potvrzuje cennými důkazy. Ukázala, že již od prvního okamžiku je stanoven program toho, čím bude tato bytost, totiž člověkem, a tento člověk jako jedinec má již jasně určeny své charakteristické rysy. Již od oplodnění začala historie jednoho lidského života, v němž každá z jeho velkolepých schopností vyžaduje čas, aby se mohla uplatnit a začít se projevovat a působit. Toto učení zůstává v platnosti a kdyby toho bylo zapotřebí, jsou po ruce i důkazy, poskytované posledními biologickými

objevy, které uznávají, že v tzv. zygotě, tj. v oplozené vaječné buňce, je již vytvořena biologická totožnost nového lidského jednotlivce.

Žádný vědecký údaj nemůže být ovšem sám o sobě dostatečným k uznání nehmotné duchovní duše. Přesto však vědecké závěry o lidském zárodku podávají cenné potvrzení, že rozumovou úvahou lze rozlišit osobní přítomnost již od tohoto prvního objevení se lidského života. Nebo snad lidské individuum není lidskou osobou?

Církevní učitelský úřad se v tomto ohledu zdržel výslovného potvrzení filozofického hlediska. Nepřetržitě však zdůrazňuje, že jakýkoliv umělý potrat je odsouzeníhodný z mravní stránky. Toto učení nebylo změněno a je proto neměnné.

Z toho důvodu lidský plod již od prvního okamžiku své existence, tzn., jakmile se vytvořila zygota, vyžaduje bezpodmínečný respekt, který morálně náleží lidské bytosti, chápané jako jediný tělesný a duchovní celek. Lidskou bytost dlužno respektovat a jednat s ní jako s osobou již od jejího početí, a proto také od této chvíle musí být uznávána její práva jako osoby, mezi něž patří především nezadatelné právo na život, které platí pro každou nevinnou lidskou bytost. Toto učení poskytuje i základní měřítko pro řešení různých otázek, jež klade na tomto poli rozvoj biologických a lékařských věd. Jelikož s lidským zárodkem se musí jednat jako s osobou, musí být též v mezích možností chráněn ve své celistvosti, musí být léčen a musí se o něj pečovat po lékařské stránce jako o každou jinou lidskou bytost.

2. Je mravně nezávadná diagnóza před narozením?

Jestliže tato diagnóza respektuje život a celistvost lidského zárodku v embryonálním či vyvíjenějším stavu a je-li cílem jeho zachování či uzdravení, odpověď je kladná.

Diagnózou prováděnou před narozením je totiž možno poznat stav zárodku, pokud je ještě v mateřském lůně. Dovoluje či umožňuje též předvídat včasěji a účinněji některé terapeutické lékařské nebo chirurgické zákroky.

Takováto diagnóza je mravně nezávadná, jestliže rodiče jsou přiměřeně informováni o metodách, které se při ní používají a souhlasí s nimi a jestliže tyto metody chrání život a celistvost zárodku a jeho matky, aniž by je vystavovaly přílišnému nebezpečí.

Je však v přímém rozporu s mravním zákonem, když v závislosti na výsledcích připouští i možnost vyvolat umělý potrat. Jestliže diagnóza zjistí nějakou deformaci nebo dědičnou nemoc, nesmí se rovnat rozsudku smrti. Proto žena, která by požádala o diagnózu s pevným úmyslem přikročit k umělému potratu v případě, že její výsledek potvrdí nějakou deformaci či nenormálnost, dopustila by se nedovoleného a mravně těžce závadného činu. Stejně tak by jednal proti mravnímu zákonu i manžel, příbuzní či kdokoliv jiný, kdyby poradili nebo nařídili těhotné ženě diagnózu se stejným úmyslem, tj. rozhodnout se případně pro umělý potrat. Podobně by byl odpovědný za nedovolenou spolupráci i lékař, který by po provedení diagnózy a sdělení jejího výsledku úmyslně přispěl k rozhodnutí pro umělý potrat, anebo by toto rozhodnutí podporoval.

Konečně nutno odsoudit jako porušení práva na život dosud nenarozeného dítěte směrnice či program veřejných a zdravotních úřadů, jakož i vědeckých organizací, které by jakýmkoliv způsobem podporovaly spojitost mezi touto diagnózou a umělým potratem anebo které by přímo nutily těhotné ženy, aby se podrobovaly této diagnóze, zamýšlené proto, aby se usmrcovaly zárodky postižené nějakou deformací nebo dědičnými nemocemi.

3. Jsou dovoleny terapeutické zásahy na lidském zárodku?

Stejně jako každý lékařský zákrok na pacientech je třeba považovat za dovolené zákroky na lidském zárodku, pokud ovšem respektují jeho život a celistvost a nevystavují ho nepřiměřenému

nebezpečí, nýbrž jsou zaměřeny na jeho uzdravení, zlepšení zdravotního stavu anebo individuální přežití.

Pro jakoukoliv lékařskou, chirurgickou či jinou terapii se vyžaduje svobodný souhlas rodičů po jejich informování ve shodě s deontologickými zásadami předvídanými v případě dětí. Uplatňování tohoto morálního principu může vyžadovat i jiná ohleduplná a zvláště obezřetná opatření, jde-li o život lidského zárodku.

O oprávněnosti a měřítcích takovýchto zákroků se jasně vyslovil Jan Pavel II.: „Čistě terapeutický zákrok, jehož cílem je léčení různých nemocí, jako např. těch, jež jsou zaviněné poruchami chromozomů, je v zásadě považován za žádoucí, ovšem za předpokladu, že chce přispět k opravdovému zlepšení osobního stavu určitého jednotlivce, aniž by poškozoval jeho celistvost anebo zhoršoval jeho životní poměry. Takový zákrok se fakticky zařazuje do logiky tradiční křesťanské morálky.“

4. Jak máme mravně hodnotit bádání a pokusy na lidských zárodcích v embryonálním či vyvinutějším stavu?

Lékařské bádání se má zdržovat zákroků na živých lidských zárodcích, neexistuje-li mravní jistota, že se jimi nezpůsobí škoda ani životu, ani celistvosti dosud nenarozeného dítěte a jeho matky. Je též podmínkou, aby rodiče byli o povaze zákroku na zárodku informováni a dali k němu souhlas. Z toho plyne, že každý výzkum, i když se omezuje na pouhé pozorování zárodku, se stává nedovoleným, jestliže by svými metodami či účinky mohl uvést v nebezpečí fyzickou celistvost nebo život zárodku.

Pokud jde o pokusy, předpokládá se jejich všeobecné rozlišování na ty, jež mají či nemají přímý terapeutický účel pro subjekt, na kterém se konají. Ve skutečnosti je však třeba rozlišovat i mezi pokusy prováděnými na dosud živých nebo již mrtvých zárodcích. Jsou-li živé, ať již v jakémkoliv stavu, musí být respektovány jako všechny lidské osoby. Pokusy, které nemají přímý terapeutický účel, jsou nedovolené. Žádný účel a cíl, i když je sám o sobě ušlechtilý, jako např. předpokládaný užitek pro vědu, jiné lidské bytosti anebo pro celou společnost, nemůže nikterak ospravedlnit pokusy na lidských zárodcích v embryonálním či vyvinutějším stavu, jsou-li jakýmkoli způsobem živé a to jak v mateřském lůně, tak i mimo ně. Souhlas po příslušném poučení, který se morálně vyžaduje pro klinické pokusy na dospělém člověku, nemůže být v tomto případě dáván ze strany rodičů, poněvadž nemohou rozhodovat ani o fyzické celistvosti ani o životě nenarozeného dítěte.

Z druhé strany pokusy na zárodcích v embryonálním či vyvinutějším stavu jsou vždy riskantní a často lze dokonce s jistotou předvídat, že jimi utrpí jejich tělesný stav anebo dojde přímo k usmrcení. Používat lidské zárodky jako předmět či nástroj k pokusům je zločinem proti jejich důstojnosti jako lidských bytostí, protože mají právo na stejný respekt jako již narozené dítě, či kterákoliv lidská osoba. Charta práv rodiny, kterou vydal Svatý Stolec, zdůrazňuje: „Respektování důstojnosti lidské osoby vylučuje jakékoliv pokusy či využívání lidského zárodku. Udržování lidských zárodků při životě, buď přirozeně nebo uměle, pro pokusné či obchodní účely, se zcela příčí lidské důstojnosti.“

V případě pokusů s jasně terapeutickými účely, tzn. jde-li o pokusné terapie ve prospěch zárodku, čili jako poslední pokus o záchranu života zárodku a chybějí-li jiné osvědčené terapie, může být dovoleno sáhnout k lékům či metodám, které dosud nejsou zcela ověřeny.

Mrtvé zárodky, ať již po umělém potratu či ne, je třeba respektovat jako tělesné ostatky ostatních lidských bytostí. Zejména je zakázáno mrzačit nebo pitvat, jestliže jejich smrt nebyla spolehlivě zjištěna a bez souhlasu rodičů nebo matky. Kromě toho je vždy třeba dbát na mravní požadavek, který káže vyhnout se nebezpečí pohoršení a spoluviny na umělém potratu provedeném za tímto účelem.

S mrtvými zárodky stejně jako s mrtvolami dospělých osob není dovoleno obchodovat a jakákoliv manipulace s nimi je zakázána.

5. Jak máme hodnotit bádání a pokusy na zárodcích, které se vyvinuly po umělém oplodnění?

Lidské zárodky, které se vyvinuly umělým oplodněním, jsou plnoprávné lidské bytosti. Jejich důstojnost a právo na život je dlužno respektovat již od první chvíle jejich existence. Je nemorální vyrábět lidské zárodky s úmyslem, že budou využity jako tzv. biologický materiál, tj. k pokusům.

Při umělém oplození nejsou všechny zárodky zpravidla přenášeny do ženského lůna. Některé z nich se obvykle ničí. Stejně tak jako se odsuzuje umělý potrat, církev zakazuje i usmrcování těchto lidských bytostí. Je třeba pranýřovat jako obzvláště odsouzeníhodný čin, jestliže se úmyslně ničí lidské zárodky, jimž se umožňuje vznik jen za účelem pokusů a bádání, ať již umělým oplozením anebo tzv. přehradečným dělením oplozených buněk.

Badatel, který takto postupuje, si přivlastňuje právo, které patří výhradně Bohu. I když si to neuvědomuje, vystupuje jako pán nad životem jiných lidských bytostí, neboť libovolně rozhoduje koho nechat žít a koho usmrtit a zabíjí bezbranné lidské bytosti.

Z těchto důvodů jsou morálně nedovolená i pozorování či pokusné metody, které poškozují anebo vystavují vážnému a neúměrnému nebezpečí zárodky, vzniklé umělým způsobem. Každou lidskou bytost je třeba respektovat jako takovou a nelze ji snižovat na pouhý nástroj pro výhody jiných. Libovolné usmrcování uměle vzniklých zárodků proto odporuje morálce. Tyto zárodky v důsledku toho, že vznikly umělým způsobem a nebyly přeneseny do matčina lůna, jsou nazývány nadpočetnými a jsou vydávány absurdnímu osudu, aniž by se jim poskytly spolehlivé mravně nezávadné možnosti k přežití.

6. Jak posuzovat ostatní způsoby manipulace se zárodky, spojené s tzv. technikami lidského plození?

Techniky umělého oplození mohou připravit možnost dalších forem biologické či genetické manipulace s lidskými zárodky jako např. pokusy či plány oplodňování mezi lidskými a zvířecími pohlavními buňkami a nasazování lidských zárodků do zvířecích děloh; hypotézy či plánování výroby umělých děloh pro lidský zárodek. Tyto procesy se příčí lidské důstojnosti, která je zárodku vlastní a současně porušují i právo každé osoby na početí a narození v manželství a z manželského spojení. Rovněž pokusy či hypotézy zaměřené na vznik lidské bytosti bez jakéhokoliv pohlavního styku, tzn. přehradečným dělením pohlavních buněk, vegetativním množením, či tzv. partenogenezí je nutno považovat za neslučitelné s morálkou, neboť jsou v rozporu jak s důstojností lidského plození, tak i manželského pohlavního spojení.

Také zmrazování zárodků, i když jeho cílem je zachování života zárodku, je urážkou respektu, na který mají lidské bytosti nárok, neboť je vystavuje váženému nebezpečí smrti, poškození jejich fyzické celistvosti anebo je alespoň dočasně zbavuje vývoje v mateřském lůně a uvádí je do postavení, v němž jsou možné další urážlivé procesy a manipulace. Terapeutické nejsou ani pokusné zákroky, týkající se genetického či chromozómového stavu, poněvadž jejich účelem je výroba lidských bytostí, vybíraných podle pohlaví či jiných předem stanovených vlastností. Tyto manipulace jsou v rozporu s osobní důstojností lidské bytosti, její celistvosti a totožnosti. Nemohou tedy být žádným způsobem ospravedlnovány, ani nadějí na případné blahodárné důsledky pro budoucí lidstvo. Každá lidská osoba musí být respektována jako taková. V tom spočívá důstojnost a právo každé lidské bytosti již od jejího počátku.

OTÁZKY A ODPOVĚDI TÝKAJÍCÍ SE ZÁSAHŮ DO LIDSKÉHO OPLOZENÍ

Umělým plozením anebo umělým oplodňováním zde rozumíme různé technické postupy, jejichž cílem je dosáhnout lidské početí jiným způsobem než pohlavním spojením muže a ženy. Instrukce pojednává o oplozování vajíčka ve zkumavce, tzv. oplozování in vitro a o umělém oplodňování pomocí vstříkování předem získaného semene do ženských pohlavních orgánů. Předběžný bod pro mravní hodnocení těchto technik spočívá v úvaze o okolnostech a následcích, které přináší, pokud jde o povinná respektování lidského zárodka. Ověřování praxe umělého oplodnění si vyžádalo nesčetné pokusy s tímto oplodňováním a zničení spousty lidských zárodků. Ještě dnes to obvykle předpokládá tzv. hyperovulaci u ženy. Odebere se více vajíček, oplodní se a pak se po několik dní pěstují ve zkumavce. Do pohlavních orgánů ženy se obvykle nevstříkují všechna. Některé zárodky, kterým se obvykle říká nadpočetné, se zničí nebo zmrazí. Některé zárodky se také zničí z různých eugenetických, hospodářských či psychologických důvodů.

Takové úmyslné poškozování lidských bytostí anebo jejich používání k rozličným účelům na úkor jejich celistvosti a života je v rozporu s učením, které jsme již připomněli ohledně umělého potratu.

Vztah mezi umělým oplodněním a úmyslným zničením lidských zárodků je příliš častý a to má velký význam. Těmito procesy, jež zdánlivě mají opačný účel, život a smrt se podrobují rozhodnutí člověka, který se tak sám dělá dárce života a smrti podle svého rozkazu.

Této dynamiky násilí a vlády si někdy nepovšimnou ani ti, kteří ji chtějí použít, ale tím se jí i podrobují. Pro mravní úsudek o umělém oplodňování je tedy třeba přihlížet k uvedeným faktickým údajům a chladné logice, která je spojuje. Mentalita umělého potratu, která je umožnila, vede tak, chtě nechtě, k vládě člověka nad životem a smrtí svých bližních, což může vést k radikálnímu uplatnění eugenických zásad.

Takováto různá zneužívání zárodků nás však nezprošťují ani další důkladné etické úvahy o technikách umělého plození jako takových, i když při ní nebudeme, pokud možno, přihlížet k ničení uměle vyrobených zárodků.

Tato instrukce bude proto brát zřetel především na problémy vznikající u tzv. heterologického umělého oplodňování a potom i na ty, jež jsou spojeny s tzv. homologickým umělým oplodňováním.

Dříve než o obou vyslovíme etický úsudek, vezmeme v úvahu zásady a hodnoty, jež určují mravní hodnocení obou těchto procesů.

A. HETEROLOGICKÉ UMĚLÉ OPLODŇOVÁNÍ

1. Proč má mít lidské plození své místo v manželství?

Každou lidskou bytost je třeba vždy přivítat jako Boží dar a požehnání. Z mravního hlediska však plození se skutečnou zodpovědností vůči dosud nenarozenému dítěti, musí být plozeno v manželství.

Lidské plození má totiž své typické specifické rysy vzhledem k důstojnosti rodičů a dětí. Přivést na svět novou lidskou osobu, skrze niž muž a žena spolupracují s mocí Boha Stvořitele, musí být plodem a znamením vzájemného osobního darování se manželů, jejich lásky a věrnosti. Věrnost manželů a jejich hodnota v manželství znamená též vzájemný respekt jejich práva stát se otcem a matkou jeden skrze druhého.

Dítě pak má právo na to, aby bylo počato, nošeno v mateřském lůně, zrozeno a vychováváno v manželství. Právě rodiče jsou spolehlivým a uznávaným styčným bodem, aby dítě mohlo objevit svou vlastní totožnost a aby vyžrála jeho lidská formace.

Rodiče pak vidí v dítěti potvrzení a dovršení svého vzájemného darování se. Dítě je živým obrazem jejich lásky, stálým znamením jejich manželské jednoty, živým a nerozlučitelným souhrnem jejich otcovství a mateřství.

Vlivem tohoto povolání a společenské zodpovědnosti člověka jako osoby, dobro dětí a rodičů přispívá i k dobru občanské společnosti. Životnost a rovnováha společnosti vyžadují, aby děti přicházely na svět v rodině a ta aby byla pevně založena v manželství.

Církevní tradice a antropologické důvody uznávají v manželství a jeho nerozlučitelné jednotě jedině důstojné místo pro skutečně zodpovědné plození.

2. Odpovídá heterologické umělé oplodnění důstojnosti manželů a pravdě o manželství?

Při heterologickém umělém oplodnění in vitro (FIVET) a vstříknutí semene dochází k lidskému početí setkáním gamet, přičemž alespoň dárce je jiná osoba, než manželé, spojení v manželství. Heterologické umělé oplodnění odporuje jednotě manželství, důstojnosti manželů, vlastnímu povolání rodičů a právu dítěte na početí a zrození v manželství a z manželství.

Respektování jednoty manželství a manželské věrnosti vyžaduje, aby dítě bylo počato v manželství. Manželský svazek dává manželům objektivním a nezcitelným způsobem výhradní právo stát se otcem a matkou jen jeden skrze druhého. Užívání gamet, tj. pohlavních buněk třetí osoby, aby bylo k dispozici semeno a vajíčko, je porušením vzájemného manželského závazku a závažným nedostatkem jedné ze základních vlastností manželství, tj. jednoty.

Heterologické umělé oplodnění porušuje i práva dítěte, zbavuje je synovského vztahu ke svým původním rodičům a může též být na překážku vyžrání jeho osobní totožnosti. Kromě toho je urážkou společného povolání manželů, spočívajícího v otcovství a mateřství. Objektivně též zbavuje manželskou plodnost její jednoty a celistvosti. Způsobuje a uskutečňuje zlom mezi genetickým rodičovstvím, právem na mateřské lůno a výchovnou odpovědnost. Takovéto narušení osobních vztahů v rodině se odráží i v občanské společnosti: co rozrušuje jednotu a nerozlučnost rodiny, je zdrojem rozporů, nepořádku a nespravedlnosti v celém společenském životě.

Tyto důvody vedou k zápornému mravnímu úsudku o heterologickém umělém oplodnění. Je proto mravně nepřijatelné oplodnění ženy spermatem muže, který není manželem. Mimo to nelze

mravně ospravedlnit ani umělé oplodnění neprovdané svobodné ženy či vdovy, ať je dárce semen kdokoliv.

Pochopitelnými důvody jsou sice přání mít dítě a láska manželů, kteří se chtějí vyhnout jinak nepřekonatelné neplodnosti, avšak ani subjektivně dobré úmysly nemohou uvést heterologické umělé oplodnění ve shodu s objektivními a nezadatelnými vlastnostmi manželství a stejně tak ani s respektováním práv dítěte a manželů.

3. Je mravně dovolené tzv. náhradní mateřství?

Není. A to ze stejných důvodů, které vedou k odmítnutí umělého heterologického oplodnění. Odporuje totiž manželské jednotě a důstojnosti plození lidské osoby.

Náhradní mateřství je objektivním popřením závazků plynoucích z manželské lásky, manželské věrnosti a zodpovědného mateřství. Uráží důstojnost dítěte a jeho právo na početí, vývoj v mateřském lůně, zrození a výchovu vlastními rodiči. Zavádí též na úkor rodiny rozdělení mezi fyzickými, psychickými a mravními prvky, které rodinu vytvářejí.

B. HOMOLOGICKÉ UMĚLÉ OPLODŇOVÁNÍ

Prohlásili jsme za nepřijatelné heterologické umělé oplodňování. Nyní vyvstává otázka, jak máme mravně hodnotit procesy homologického umělého oplodňování, tj. umělé oplodnění mezi manžely. Nejprve je třeba objasnit zásadní otázku.

4. Jaký vztah se vyžaduje z mravního hlediska mezi plozením a manželským pohlavním stykem?

- a) Církevní učení o manželství a lidském plození potvrzuje nerozlučnou spojitost, kterou si Bůh přál a kterou člověk nesmí ze svého popudu měnit, mezi dvěma významy manželského aktu, tj. spojujícím a plodivým. Manželský akt totiž již svou vnitřní strukturou jednak spojuje manžely velmi hlubokým svazkem a jednak je uschopňuje k plození nových životů podle zákonů vrytých do samé bytosti muže a ženy. Tento princip založený na přirozené povaze manželství a vnitřní spojitosti jeho dober má dobře známé následky, pokud jde o zodpovědné otcovství a mateřství. Manželský akt zajišťuje oba tyto základní rysy, tj. spojující a plodivý a přitom též plně odpovídá smyslu vzájemné a opravdové lásky a jejímu zaměření na nejvyšší lidské povolání, tj. rodičovství.

Totéž učení, tzn. týkající se svazku mezi významem manželského aktu a manželskými dober, objasňuje i mravní problém homologického umělého oplodňování, protože nikdy není dovoleno oddělovat tyto dva různé rysy do té míry, aby se pozitivně vylučoval buď úmysl plodit a nebo manželský vztah.

Antikoncepce úmyslně zbavuje manželský akt jeho účelu, jímž je plození a odchyluje tím záměrně manželství od jeho cíle. Homologické umělé oplodňování, jehož účelem je plození, které není výsledkem specifického manželského spojení, rovněž objektivně působí podobná rozpolcení mezi dober a významy manželství.

Oplodnění má proto být výsledkem manželského aktu, jenž je sám o sobě vhodně zaměřený k plození potomstva. Manželství je k tomu určeno svou přirozenou povahou a manželé se tím stávají jedním tělem. Plození se však z morálního hlediska zbavuje své vlastní dokonalosti, jestliže se nechápe jako výsledek manželského aktu, tj. jako specifického projevu manželského svazku.

- b) Mravní hodnota vnitřního svazku mezi manželskými dober a významy manželského aktu se zakládá na tom, že lidská bytost tvoří jednotu těla a nehmotné duše. Manželé si navzájem projevují svou osobní lásku tzv. řečí těla, která má přirozeně manželský a zároveň rodičovský význam. Akt, kterým si manželé dokazují, že se jeden druhému dávají, vyjadřuje současně i ochotu k daru nového života. Tento akt je tedy nerozlučitelně tělesným i duchovním. Muž a žena dovršují manželství ve svém těle a skrze ně a tak se mohou stát otcem a matkou. Manželské spojení musí respektovat i případné plození, chce-li respektovat řeč těla a jeho vrozenou velkodušnost, takže zplození lidské osoby má být plodem a výsledkem manželské lásky. Lidská bytost má tedy svůj původ ve zplození, které je svázáno nejen biologickým, nýbrž i duchovním spojením rodičů, které pojí manželské pouto. Oplodnění, k němuž došlo mimo těla manželů, zůstává z téhož důvodu zbaveno významu a hodnot, které se vyjadřují řečí těla a spojením lidských osob.
- c) Respektuje-li se úzká souvislost mezi významy manželského aktu a respektuje-li se lidská bytost jako jednotu těla a duše, jedině tehdy se umožňuje plození hodné lidské důstojnosti. Pro svůj jedinečný a neopakovatelný původ má být osobní důstojnost dítěte respektována a uznávána stejně jako důstojnost těch, kdo mu dali život. Nová lidská osoba má být přivítána ve znamení jednoty a lásky jejich rodičů. Zplození dítěte musí být proto plodem vzájemného darování se

uskutečňujícího se v manželském aktu, ve kterém manželé spolupracují na díle lásky Boha Stvořitele jako služebníci a ne jako svrchovaní páni.

Původ lidské osoby je ve skutečnosti výsledkem vzájemného darování se. Proto i početí má být plodem lásky rodičů. Nemůže být chtěno ani chápáno jako výsledek zásahu lékařských a biologických technik, protože tím by se snižoval na pouhé předměty lidské technologie. Nikdo nesmí podrobovat zplazení dítěte podmínkám technické účinnosti, jež se hodnotí podle norem kontroly a vlastnictví.

Mravní důležitost mezi významy manželského aktu a dobrý plynoucími z manželství, jednota lidské bytosti a důstojnost jejího původu vyžadují, aby zplazení lidské osoby bylo nutně plodem specifického aktu manželské lásky. Svazek mezi plozením a manželským aktem se proto jeví jako velmi důležitý z antropologického i mravního hlediska a objasňuje tak i stanovisko církevního Učitelského úřadu k homologickému umělému oplodňování.

5. Je mravně nezávadné homologické umělé oplodňování ve zkumavce?

Odpověď na tuto otázku těsně závisí na výše uvedených zásadách. Nelze jistě přehlížet ani oprávněné tužby neplodných rodičů. Pro některé z nich se homologické umělé oplodnění jeví jediným prostředkem pro zrození dítěte, po kterém upřímně touží. Můžeme si položit otázku, zda v těchto případech již manželský život jako takový nestačí k zajištění důstojnosti lidského plození. Uznává se, že umělé plození zcela jistě nemůže nahradit manželské styky a nemůže se mu dávat přednost vzhledem k nebezpečím, kterým může být vystaveno dítě, a obtížím celého postupu, před specifickým manželským spojením. Ptáme se však, zda v případech, kdy se nemůže odpomoci jiným způsobem neplodnosti, jež je příčinou utrpení, umělé homologické oplodnění se může považovat za vítanou pomoc nebo přímo za terapii a zda by tedy nemohla být uznána jeho mravní přípustnost.

Přání mít dítě anebo alespoň ochota dát vznik novému životu je ovšem z morálního hlediska nutným požadavkem zodpovědného lidského plození. Avšak tento dobrý úmysl sám o sobě nestačí ke kladnému mravnímu hodnocení umělého oplodňování mezi manžely. Postup, užívaný při tomto umělém oplodňování, musí být posuzován sám o sobě a nemůže změnit definitivní morální hodnocení ani z hlediska manželského života, ve kterém k němu dochází, ani z hlediska manželských aktů, které mu mohou předcházet anebo po něm následovat.

Již jsme si připomněli, že za okolností, kdy se obvykle provádí, má umělé oplodňování za následek ničení lidských zárodků a to je ovšem proti již uvedenému učení o nepřípustnosti umělého potratu. Ale i v případě, že by se postupovalo se všemožnou opatrností, aby se zamezila smrt lidských zárodků, umělé oplodnění přesto stále vede ke vzájemnému oddělování úkolů, určených k lidskému oplodnění a manželským aktem. Vlastní povahu homologického oplodňování je proto nutno brát v úvahu i bez ohledu na jeho spojení s umělým potratem. K homologickému umělému oplodnění totiž dochází mimo těla manželů úkony třetí osoby, jejíž schopnosti a technické činnosti určují úspěch zákroku. Vydává tedy život a totožnost zárodků do moci lékařů a biologů a zavádí technickou vládu nad vznikem a osudem lidské osoby. Taková vláda se sama osobě přiči důstojnosti a rovnoprávnosti, které mají být stejné u rodičů i u dětí.

Početí ve zkumavce je výsledkem technické činnosti, která řídí oplodňování. Není tedy ani fakticky dosaženým ani pozitivně chtěným výrazem a plodem specifického manželského spojení. Proto při homologickém umělém oplodňování, i když na ně pohlížíme v souvislosti s manželskými vztahy, které opravdu existují, zplazení lidské osoby je objektivně zbavováno dokonalostí, která jí náleží, tj. být výsledkem a plodem manželského aktu, při němž manželé mohou působit jako spolupracující s Bohem na daru života nové osobě.

Tyto důvody nám umožňují pochopit, proč akt manželské lásky je v církevním učení považován za jediné místo důstojného lidského plození.

Z téhož důvodu homologické umělé oplodňování, i když není smíšeno s ničením zárodku jako při praxi umělého potratu ani s masturbací, přesto zůstává mravně nedovolenou technikou, poněvadž zbavuje lidské plození důstojnosti, která je mu vlastní a vrozená.

Homologická umělá oplození nejsou ovšem zatížena všemi zápornými znaky, které se vyskytují při mimomanželském plození, protože rodina a manželství zde stále zůstávají prostředím, v němž děti přicházejí na svět a jsou vychovávány. Přesto však ve shodě s tradičním učením o dobrech manželství a o důstojnosti lidské osoby je církev z morálního hlediska proti homologickému umělému oplodňování ve zkumavce, poněvadž je samo o sobě nedovolené a odporuje důstojnosti plození a manželského spojení a to i tehdy, když se podnikne vše možné, aby se zamezilo smrti lidského zárodku.

I když nelze schvalovat způsoby, jimiž se dosahuje lidského počtí při umělém oplodňování, přesto má být každé dítě, které takto přichází na svět, přivítáno jako živý dar Boží dobroty a má být také s láskou vychováno.

6. Jak máme hodnotit z mravního hlediska homologické umělé vstřikování semene?

Homologické umělé vstřikování semene je v manželství nepřijatelné kromě případu, v němž jako technický prostředek nemá být náhradkou manželského aktu, nýbrž jej usnadnit a pomoci mu, aby dosáhl svého přirozeného účelu.

Učení církevního Učitelského úřadu bylo v tomto ohledu již jasně vyjádřeno. Není pouze výrazem zvláštních historických okolností, nýbrž je založeno na církevním učení ve spojitosti s manželským spojením a plozením a s úvahou o osobní povaze manželského aktu a lidského plození. Manželský akt je svou přirozenou strukturou osobním úkonem, bezprostřední a současnou součinností obou manželů, která již pro samou povahu vlastností aktu a těch, kdo jej konají, je výrazem vzájemného darování se, jež podle slova Písma sv. působí, že oba se stávají jedním tělem. Mravní svědomí se proto nutně nestaví proti užívání takových umělých prostředků, jež jsou určeny buď k usnadnění přirozeného úkonu nebo k zajištění, že bude dosaženo jeho vlastního přirozeného účelu. Jestliže takový technický prostředek usnadňuje manželský akt nebo napomáhá k dosažení jeho přirozených cílů, může být morálně přijatelný. Jestliže však tento zásah má naopak nahrazovat manželský akt, stává se mravně nedovoleným.

Umělé vstřikování semene jako náhrada manželského aktu se zakazuje, poněvadž úmyslně rozděljuje dva jeho významy. Masturbace, kterou se semeno při tomto postupu normálně získává, je pak dalším znakem tohoto záměrného rozdělení. I když se provádí za účelem plození, zůstává úkonem, zbaveným svého významu spojovat, tj. chybí tu morálně vyžadovaný pohlavní styk takový, jímž se uskutečňuje ve spojitosti s opravdovou láskou plný smysl vzájemného darování se a lidského plození.

7. Jaké mravní měřítko je třeba navrhnout pro lékařský zásah do lidského plození?

Lékařský zákrok se nesmí hodnotit jen ve vztahu ke své technické stránce, nýbrž také a především vzhledem ke svému účelu, jímž je dobro lidí a jejich tělesné a psychické zdraví. Morální měřítko pro lidský zásah do plození se vyvozují důstojností lidí jako osob, jejich sexuality a původu.

Lékařství, jehož cílem je všestranné dobro člověka, musí respektovat specificky lidské hodnoty. Lékař stojí ve službách lidských osob a lidského plození. Nemůže s nimi ani volně nakládat, ani o nich rozhodovat.

Lékařský zákrok respektuje důstojnost lidských osob tehdy, jestliže chce pomoci manželskému aktu, buď aby usnadnil jeho dovršení nebo aby mu umožnil dosáhnout svého účelu, když byl normálně vykonán.

Někdy se však naopak stává, že lékařský zákrok technicky nahrazuje manželský akt, aby dosáhl plodení, které není jeho výsledkem ani plodem. V tomto případě se lékařský zákrok nejeví, jak by měl, ve službách manželského spojení, nýbrž přisvojuje si plodivou funkci a tím odporuje důstojnosti manželů i nenarozeného dítěte a porušuje jejich práva.

Zlidštění lékařské vědy, o které dnes všichni tak naléhavě žádají, vyžaduje respektování lidské důstojnosti po všech stránkách, zejména ve chvíli, kdy manželé předávají život nové osobě. Je proto logické obrátit se na katolické lékaře a badatele s naléhavou výzvou, aby sloužili za příklad, pokud jde o respektování lidského zárodku a důstojnosti plodení. Lékařský personál a ošetřovatelé v katolických nemocnicích a klinikách se obzvláště vybízejí, aby čestně zachovávali přijaté morální závazky, které jsou často obsaženy i ve stanovách. Zodpovědní vedoucí těchto katolických nemocnic a klinik, jimiž jsou často řeholníci, mají úzkostlivě dbát, aby se zajistilo a utvrzovalo pozorné dodržování morálních směrnic, které připomíná tato instrukce.

8. Utrpení plynoucí z manželské neplodnosti

Utrpení manželů, kteří nemohou mít děti nebo se bojí, že přivedou na svět tělesně či duševně postižené děti, je utrpení, které všichni mají chápat a přiměřeně hodnotit.

Přání mít dítě je u rodičů přirozené, je výrazem povolání k otcovství a mateřství, které je vryto do manželské lásky. Toto přání může být silnější, je-li manželská dvojice postižena neplodností, jež se jeví jako nevyléčitelná. Přesto však manželství nedává manželům právo mít dítě, nýbrž jen právo k těm přirozeným úkonům, jež jsou samy o sobě určeny k plodení.

Opravdové a přímé právo na dítě by totiž bylo v rozporu s jeho důstojností a přirozeností. Dítě není něčím, nač máme nárok, a nemůže být pokládáno za předmět, patřící k našemu vlastnictví. Je to spíše dar a to ten největší, jehož se dostává v manželství bez jakýchkoliv zásluh. Z toho důvodu, jak jsme již podotkli, dítě má právo, aby bylo plodem specifického úkonu manželské lásky jeho rodičů a má rovněž právo, aby bylo respektováno jako lidská osoba již od okamžiku svého početí.

Přesto však neplodnost, ať už je její příčina a prognóza jakákoliv, je bezesporu těžkou zkouškou. Obec věřících je povolána k tomu, aby těšila a posilovala ty, kteří nemohou uskutečnit svou oprávněnou touhu být otcem a matkou. Manželé, kteří jsou takto postiženi, by měli v tomto utrpení vidět obzvláštní příležitost k účasti na Kristově kříži, který je opět zdrojem duchovní plodnosti. Neplodné manželské dvojice by neměly zapomínat, že manželský život neztrácí svou hodnotu, ani když plodení potomstva není možné. Tělesná neplodnost může totiž být příležitostí, aby manželé sloužili lidem jinými důležitými způsoby. Mohou např. adoptovat dítě, převzít různé formy výchovné činnosti, pomáhat jiným rodinám anebo chudým či tělesně postiženým dětem. Mnoho badatelů usilovně bojuje proti neplodnosti. Někteří z nich s plným respektem k důstojnosti lidské osoby již dosáhli výsledky, které se dříve zdály nedosažitelné. Proto vědce povzbuzujeme, aby pokračovali ve svém bádání, jak předcházet příčinám neplodnosti a jak ji léčit, a to tak, aby neplodné manželské dvojice mohly plodit, aniž by se tím porušovala jejich osobní důstojnost a důstojnost dosud nenarozeného dítěte.

O MORÁLCE A OBČANSKÝCH ZÁKONECH

Neporušitelné právo na život každé lidské bytosti a práva rodiny i manželství jsou základní mravní hodnoty, poněvadž se vztahují na přirozený vztah a povolání člověka jako osoby. Současně jsou to i základní cesty občanské společnosti a jejího řádu.

Z toho důvodu i nové technologické možnosti, které se objevily na poli tzv. biomedicíny (biolékařství), vyžadují zásah zákonodárství od politické moci, poněvadž nekontrolované užívání těchto technik by mohlo přinést nepředstavitelné a škodlivé následky občanské společnosti. Doporučení, aby se každý řídil vlastním svědomím a pravidly, která si sám stanoví, je nedostačující pro respektování osobních práv a veřejného řádu. Kdyby zákonodárce, zodpovědný za obecné dobro, přestal bdít, mohli by ho zbavit jeho práv sami badatelé, kteří by si mohli osobovat nárok na vládu nad lidstvem ve jménu biologických objevů a domnělých zdokonalujících procesů, které by z nich vyvodili. Tzv. eugenika a diskriminace mezi lidskými bytostmi by tak mohla nalézt své oprávnění, a to by opět bylo těžkou urážkou rovnoprávnosti, důstojnosti a základních práv člověka.

Zákony politické moci musí vycházet z rozumných zásad, jimiž se řídí vztahy mezi občanským a mravním zákonem. Úkolem občanského zákona je zajistit obecné dobro lidí uznáním a obranou základních práv, jakož i utvrzováním míru a veřejnou morálkou. V žádné oblasti života však občanský zákon nemůže nahrazovat svědomí, ani nemůže diktovat předpisy o tom, co přesahuje okruh jeho pravomoci. Někdy musí s ohledem na veřejný pořádek trpět něco, co nemůže zakázat, aniž by se tím způsobila ještě větší škoda. Přesto však občanská společnost a politická moc musí uznávat a respektovat nezcizitelná lidská práva. Taková práva totiž nezávisí na jednotlivcích ani na rodičích ani nemohou být pokládána za nějaké povolení ze strany společnosti a státu. Patří k lidské přirozenosti a lidské osobě jsou vrozena díky Božímu stvoření, jímž tato práva vznikla.

Z takovýchto základních práv je třeba v této souvislosti připomenout:

- ❖ právo na život a tělesnou celistvost, které má každá lidská bytost od chvíle početí až do smrti.
- ❖ práva rodiny a manželství, kam patří také právo dítěte na početí, zrození a výchovu ze strany rodičů.

Tyto dva náměty považujeme za vhodné poněkud rozvést.

Některé státy svými zákony povolily přímé usmrcování lidských bytostí. Jestliže pozitivní zákon zbavuje některou skupinu lidí ochrany, kterou jí má občanské zákonodárství poskytnout, pak tím stát popírá rovnoprávnost všech občanů před zákonem. Jestliže stát nestaví svou moc do služeb práv každého občana a zejména těch nejslabších, podkopává tím základy právního státu. Proto politická moc nemůže schvalovat, aby byly lidské bytosti přiváděny k životu takovými procesy, jež by je vystavovaly výše uvedenému závažnému nebezpečí. Kdyby pozitivní zákon a politická moc případně uznaly jako povolené techniky umělého předávání života a s nimi spojené pokusy, rozšířily by tím ještě více průlom, který způsobilo zákonodárství o umělém potratu.

Jako důsledek respektu ochrany, jež má být zaručena dosud nenarozenému dítěti již od chvíle jeho početí, by měl zákon stanovit příslušné trestní opatření pro každé vědomé porušení jeho práv. Zákon nemá trpět, naopak má výslovně zakázat, aby se s lidskými bytostmi, třeba jen v zárodečném stavu, jednalo jako s pokusnými předměty, aby byly mrzačeny či přímo zničeny pod záminkou, že jsou nadpočetné nebo neschopné normálního vývoje.

Politická moc má povinnost zaručit rodině, na které se zakládá celá společnost, právní ochranu, na niž má právo. Politická moc má být ve službách rodin proto, že má sloužit občanům jako osobám. Občanský zákon nemá opravňovat ty metody umělého plození, které odnímají ve prospěch třetích osob (lékařů, biologů, hospodářské či vládní moci), to, co je vrozeným právem vztahů

mezi manžely a nemá proto opravňovat darování gametů mezi osobami, které nejsou právoplatně spojené manželstvím.

Kromě tohoto má zákonodárství zakázat i tzv. banky zárodků, vstřikování semene po smrti otce a tzv. náhradní mateřství.

Je povinností veřejné moci postupovat tak, aby občanský zákon byl usměrňován základními předpisy morálního zákona, pokud jde o lidská práva, lidský život a rodinu. Politikové by svými výzvami k veřejnému mínění měli usilovat o to, aby v těchto základních bodech získali co nejširší souhlas ve společnosti a upevnili ho tam, kde by hrozilo nebezpečí jeho oslabení.

V mnoha zemích právě zákonodárství o umělém potratu a právní shovívavost vůči dvojicím, jež nejsou spojeny sňatkem, ztěžují respektování těch základních práv, na která poukazuje tato instrukce. Doufáme, že státy, které nesou odpovědnost za tyto společensky škodlivé stavy nespravedlnosti, zamezí jejich dalšímu zhoršení. Naopak je žádoucí, aby si národy a státy uvědomily vše, co přináší techniky umělého plození po stránce kulturní, ideologické a politické a aby byly natolik moudré a neohrožené, že vydají spravedlivější zákony, které budou více respektovat lidský život a rodinu.

Podle názoru mnoha lidí občanské zákonodárství v četných státech neprávem povoluje určité metody a procesy. Dokazuje tak svou neschopnost zajistit takovou morálku, která odpovídá přirozeným požadavkům lidské osoby a nepsaným zákonům, jež Stvořitel vtiskl do srdce člověka. Všichni lidé dobré vůle se musí zasazovat, hlavně ve svém zaměstnání a při výkonu svých občanských práv, o reformu mravně nepřijatelných občanských zákonů a o nápravu mravně závadných metod a procesů. Vůči takovým zákonům se musí pozvednout a být uznána i tzv. zábrana svědomí. Ve svědomí mnoha lidí, zejména specialistů v biologii a lékařství, se již objevuje plán tzv. pasivního odporu proti metodám, jež jsou v rozporu s lidskou důstojností a životem.

Rozšíření technologií, které zasahují do procesů lidského plození, vyvolává velmi závažné morální otázky, pokud jde o povinné respektování lidské bytosti již od jejího početí a o důstojnost člověka jako osoby, jeho sexuality a předávání života.

Kongregace pro nauku víry plní tímto dokumentem svůj úkol utvrzovat a bránit církevní učení v tak závažné záležitosti. Obrací se proto s novou důtklivou výzvou na všechny, kdo díky svému postavení a práci mohou působit kladným vlivem, aby v rodině a ve společnosti bylo zajištěno nutné respektování života a lásky. Platí to těm, kdo mají zodpovědnost za utváření svědomí a veřejného mínění, vědcům, lékařům, duchovním, právníkům a politikům. Dokument si přeje a doufá, že všichni pochopí, jak neslučitelné je uznávat důstojnost lidské osobnosti a pohrdat životem a láskou, stejně tak jako věřit v živého Boha a přitom si činit nároky na svévolné rozhodování o vzniku a dalším osudu lidské bytosti.

Kongregace pro nauku víry pak s důvěrou vyzývá a povzbuzuje teology a mezi nimi zejména odborníky v morální teologii, aby prohlubovali a stále více zpřístupňovali věřícím obsah příslušného církevního učení ve světle zdravé antropologie, pokud jde o sexualitu a manželství a to v nutné spolupráci s jinými obory. Bude tak možnost stále lépe chápat důvody a platnost tohoto učení. Boží církev brání člověka proti výstřelkům jeho vlastní moci a připomíná mu i jeho vlastní vznešenost. Jen tímto způsobem se dá zajistit budoucímu lidstvu možnost žít a milovat s onou důstojností a svobodou, jež vyplývá z respektování pravdy. Tato instrukce podává přesné údaje a pokyny, ale ani ty nechtějí zastavit usilovné promýšlení věci, naopak chtějí je spíše znovu podnítit, ovšem s neodvolatelnou věrností církevnímu učení.

Ve světle pravdy o daru lidského života a o mravních zásadách, které z toho vyplývají, vyzýváme všechny, aby jednali v okruhu své vlastní zodpovědnosti jako milosrdný samaritán a aby i v těch nejmenších viděli své bližní. Právě zde znovu a zvláště silně zaznívá Kristův výrok: „Co jste udělali pro jednoho z těchto mých nejnepatrnějších bratří, pro mně jste udělali.“

Sv. Otec Jan Pavel II. při audienci poskytnuté níže podepsanému prefektovi po valném zasedání této kongregace schválil citovanou instrukci a nařídil, aby byla zveřejněna.

Řím, Kongregace pro nauku víry

22. února 1987, o svátku katedry sv.Petra, apoštola

Josef kardinál Ratzinger, prefekt